เพียะ

เพียะ เพลียะ หรือพิณเพียะ เป็นพิณโบราณซึ่งยังคงตกทอดกันมาในแผ่นดินล้านนาที่วิวัฒนาการมาจากพิณธนูมีสายตั้งแต่ 2-7 สาย กล่องเสียงทำด้วยกะลามะพร้าว ด้ามทำด้วยไม้เนื้อแข้ง เหลาเป็นทรงกระบอกปลายด้านหนึ่งเรียวแหลม สวมไว้กับหัวเพียะ ซึ่งทำด้วยปลอกโลหะ (สำริด) สำหรับผูกสาย ซึ่งนิยมทำเป็นรูปหัวนกหัสดีลิงค์ ช้างและสัตว์ต่างๆ

เพียะเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมเล่นกันแต่ในราชสำนักฝ่ายเหนือสมัยโบราณ ต่อมาได้แพร่ออกมาสู่กลุ่มชาวบ้านที่พอมีฐานะและมีฝีมือทางดนตรี เพราะหัวเพียะซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญนั้นหายากและมีราคาแพง ประกอบกับเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นยากและมีเสียงไพเราะมาก ดังนั้นใครที่เล่นเพียะได้ก็จะเป็นที่ยกย่องชื่นชมเป็นพิเศษ ทำให้หนุ่มๆล้านนาสมัยก่อนนิยมที่จะเสาะแสวงหาเพียะมาเล่นกัน เพราะจะได้เปรียบเครื่องดนตรีชนิดอื่นในเวลาไปแอ่วสาวยามค่ำคืน

ภาพวาดพ่อครูแปง โนจา พ่อครูทางด้านพิณเพียะ

เพียะเป็นพิณโบราณที่วิวัฒนาการมาจากพิณธนู ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดที่พวกสุเมอเรียนในเมโสโปเตเมีย และชาวอียิปต์โบราณรู้จักใช้มาเป็นเวลานานแล้ว มีหลักฐานกล่าวว่าชนชาติโบราณเหล่านี้รู้จักใช้พิณธนูมานานกว่า 2500 ปี ก่อนคริสตกาล การใช้งานในช่วงแรกๆ จะใช้ในพิธีกรรมความเชื่อของศาสนาหรือการ

ติดต่อสื่อสารกับเทพเจ้าที่นับถือโดยเชื่อว่าเสียงของพิณชนิดนี้จะดังถึงกรรรของพระเจ้า และเป็นสื่อที่ติดต่อกับเทพเจ้าได้ และยังใช้เสียงของพิณชนิดนี้เป็นเครื่องบูชาเทพเจ้าอีกด้วย

ในประเทศไทยแล้ว พบว่ามีหลักฐานกล่าวถึงเพียะอยู่หลายแห่ง เช่น ภาพปูนปั้นนักดนตรีหญิง 5 คน อยู่ที่ฐานพระเจดีย์ที่ตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีอายุประมาร พ.ศ. 1000 – 1200 ปี และในโคลงกำศรวลศรีปราชญ์บทหนึ่งว่า

“สายาเข้าคว้าเล่น หลายกล
เดอรดีดเพลียะเพลงพาล รยกชู้
สายาอยู่ในถนน ถามข่าว รยมฤา
ยงงที่สาวน้อยรู้ รยกขวนนฯ

ลักษณะ

เพียะเป็นพิณที่พัฒนามาจาก “พิณน้ำเต้า” ซึ่งเป็นพิณสายเดียวและเป็นตระกูลเดียวกับ “พิณธนู” (พิณที่มีวิวัฒนาการจากคันธนู) โดยเพียะได้เพิ่มสายขึ้นมีตั้งแต่ 2- 7 สาย โดยเลือกใช้วัสดุและหรับปรุงคุณภาพเสียงให้ดีขึ้น โดยเปลี่ยนกล่องเสียงจากเดิมที่เป็นผลน้ำเต้าแห้งผ่าครึ่งมาใช้กะลามะพร้าวผ่าครึ่งแทน (บางแห่งยังนิยมใช้ผลน้ำเต้าแห้งอยู่) ทำให้มีความทนทาน ความสวยงามและน้ำเสียงที่ใสกังวานมากขึ้น (โดยยอมเสียเสียงที่นุ่มและลึกของผลน้ำเต้าแห้งไป) ส่วนปลายที่เป็นผูกสายซึ่งเดิมพิณน้ำเต้าจะทำด้วยไม้ เขาสัตว์ งาช้าง และโลหะหล่อ เช่น สำริด เป็นต้น ปัจจุบันนิยมใช้แต่สำริดเพียงอย่างเดียว และทำให้สวยงามวิจิตรมากขึ้น ยังผลให้เกิดความงามและน้ำเสียงที่คมชัด และใสกังวานยิ่งขึ้นโดยโครงสร้างอื่นๆ ยังคงเดิม เช่น ต้นทวนยังใช้ไม้เนื้อแข็ง สายยังคงเป็นโลหะจะเปลี่ยนก็เพียงวิธีเสียบลูกบิดสำหรับขึ้นสาย จากด้านหลังมาไว้ด้านหน้าเท่านั้น

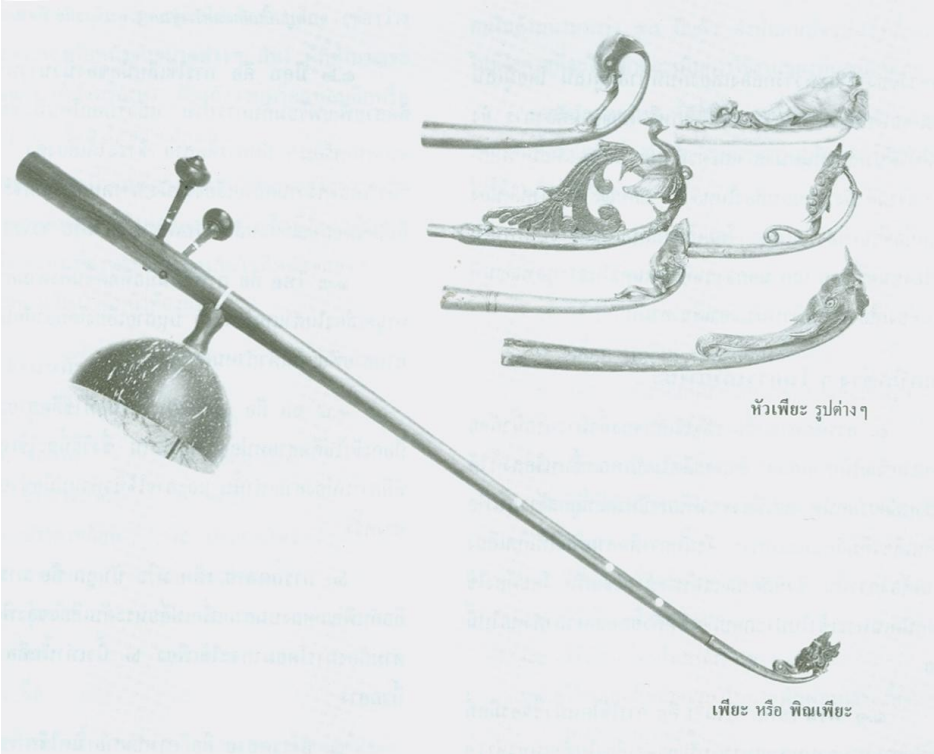

ส่วนประกอบของเพียะ

1. หัวเพียะ ทำด้วยสำริดหล่อตันเป็นท่อกลางกลวงเฉพาตอนปลายที่สำหรับสวมติดกับคันทวน นิยมหล่อเป็นรุปหัวนกหัสดีลิงค์ หรือช้าง และหัวสัตว์ต่างๆ เช่น หงส์ สิงห์ ม้า และมังกร เป็นต้น (นกหัสดีลิงค์ เป็นนกขนาดใหญ่ กินช้างเป็นอาหาร มีส่วนหัวเป็นช้าง มีกำลังเท่าช้าง 5 เชื่อก
2. คันทวน ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้มะเกลือ ไม้เกล็ด (ชิงชัน) ไม้พยุง เป็นต้น ลักษณะคันทวนจะมีส่วนยอดที่ค่อนข้างใหญ่ และค่อยๆเรียวเล็กลงไปจนถึงปลายที่สวมกับหัวเพียะพอดี ส่วนยอดมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2.6 – 3.6 ซ.ม. และความยาประมาณ 60-80 ซ.ม. ขึ้นอยู่กับขนาดของร่างกายและความถนัดของผู้เล่น
3. หมอนหรือเสาค้ำ ทำด้วยไม้เนื้อแข็งทั่วไป และข้อไม้ไผ่ เป็นส่วนต่อระหว่างกล่องเสียงกับคันทวน โดยหมอนนี้จะต้องมีรูกลวงให้สายรัดดอกร้อยผ่านเพื่อดึงกล่องเสียงให้ติดกับคันทวน รวมทั้งเป็นที่แขวนพิณเพียะไว้บนฝ่ามือในขณะเล่นด้วย
4. กล่องเสียง ทำด้วยกะลามะพร้าวผ่าครึ่งตามขวางใช้ได้ทั้งส่วนที่เป็นตาและส่วนก้นน โดยเลือกผ่าให้ค่อนไปทางใดทางหนึ่ง ของเดิมนิยมใช้ส่วนที่เป็นตา เพราะมีรูงอกสำหรับร้อยเชือกอยู่แล้ว

แต่ปัจจุบันใช้ส่วนก้นแทน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกะลาประมาณ 12-15 ซ.ม. ขึ้นอยู่กับขนาดหน้าอกของผู้เล่นและลัการะเสียงที่ต้องการ

5. หวายรัด หรือรัดอก ทำด้วยผิวหวายหรือหนังวัวมาจักเป็นเส้นแบนกว้างประมาณ0.5 ซ.ม. เพื่อรัดสายให้ติดกับคันทวนและรัดคันทวนให้ติดกับกล่องเสียงโดยมีหมอนเป็นตัวคั่นกลาง และมีไม้ขัดสำหรับขันหวายรัดนี้ให้ตึงอยู่ด้านในของกล่องเสียง
6. ลูกบิด ทำด้วยไม้เนื้อแข็งทั่วไปหรือไม้ไผ่ที่แก่จัดเหลาเป็นทรงต่างๆ เช่นทรงกระบอก ทรงปลายแบนกว้าง ทรงหัวเม็ด และทรงสี่เหลี่ยมคล้ายตะเกียบ แล้วแต่ความชอบของเจ้าของ ความยาวลูกบิดโดยประมาณ 9-12 เซนติเมตร
7. สาย ทำด้วยเส้นลวดทองแดง ทองเหลือง และโลหะอื่นๆ ปัจจุบันใช้สายกีต้าร์แทนขนาดเบอร์ประมาร 1-3 ของสายกีต้าร์ (ไฟฟ้า) ความยาวของสายตั้งแต่รัดอกถึงสันหัวเพียะประมาร 52-72 เซนติเมตร
8. หน่อง คือ การดึงหรือรั้งสายพิณให้หย่อนลงเป็รมุมมีเฉพาะพิณเพียะที่มีสายตั้งแต่ 3 สายขึ้นไป จนถึง 7 สาย เพื่อให้สายที่หน่องมีเสียง 2 เสียงในเส้นเดียวกันและเป็นการปรับระดับความสูงของสายให้ลดหลั่นกันตามลำดับเพื่อสะดวกในการเล่น ซึ่งการหน่องนี้จะต้องหน่องสายตรงจุดเฉพาะซึ่งจะให้เสียงเป็นคู่เสียงต่างๆแล้วแต่จุดที่หน่อง

วิธีการเล่น

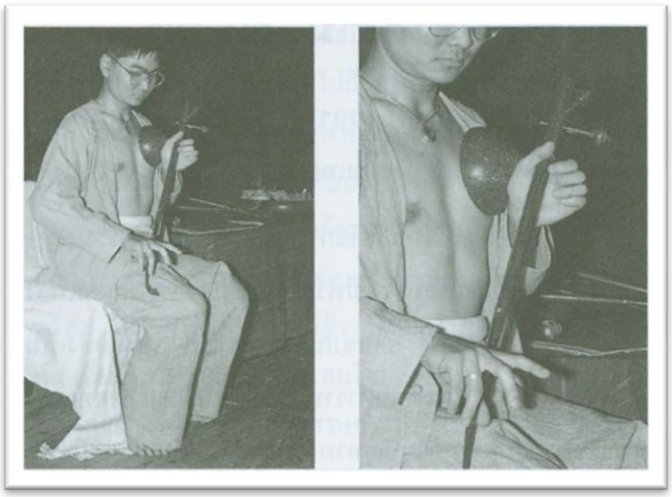

เพียะจะคล้ายๆกับพิณชนิดอื่นๆ คือใช้มือซ้ายกดสายและถือคันพิณเฉียงกับลำตัวผู้เล่น ดีดสายด้วยมือขวาแต่จะดีดสายด้วยเทคนิคพิเศษที่เรียกว่า “ป๊อก” เพื่อให้ได้เสียงที่เกิดเป็นเสียง “harmonic” ที่สูงกว่ากว่าเสียงธรรมดา 1 octave ขึ้นไป และเสียงจะมีความคมชัด ใสกังวานและดังนานกว่าเสียงธรรมดา วิ่งเป็น 1 ใน 2 ของลักษณะพิเศษของเสียงเพียะนอกจากวิธีดีดที่พิเศษแล้ว เพียะยังมีโครงสร้างของระบบเสียงที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ ถูกสร้างให้เล่นเสียง “harmonic”

โดยเฉพาะ ดังนั้นเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของสายที่ดีดด้วยเทคนิคพิเศษจะส่งผ่านไปยังหัวเพียะ ซึ่งเป็นโลหะหล่อที่สวมไว้ปลายคันทวนและไหลผ่านคันทวนที่เป็นไม้เนื้อแข็งยังหมอน ซึ่งเป็นเสาค้ำระหว่างกล่องเสียงกับคันทวนส่งผ่านไปยังกล่องเสียง และส่งคลื่นเสียงผ่านอากาศในช่องของกล่องเสียงสะท้อนกับแผ่นหน้าอกของผู้เล่นแล้วจึงสะท้อนออกมาทางช่องว่างระหว่างกล่องเสียงกับหน้าอกผู้เล่น โดยผู้เล่นสามารถบังคับขนาดช่องว่างนี้ให้เล็กหรือใหย่ตามต้องการ ยังผลให้ได้น้ำเสียงที่นุ่มนวล และควบคุมความทุ้ม-แหลม หนัก-เบา ความดังกังวานของเสียงในหลายๆลักษณะได้อย่างต่อเนื่องด้วยมือซ้ายเพียงมือเดียว โดยเสียงลักษณะนี้เราจะไม่พบในเครื่องดนตรีอื่นๆเลย นอกจากเครื่องดนตรีในตระกูลพิณธนูที่ใช้กล่องเสียงครอบผิวหนังเวลาเล่นเท่านั้น

โอกาสและการใช้งานของพิณเพียะ

เนื่องจากในปัจจุบันนี้มีคนเล่นพิณเพียะกันน้อยมากและการเล่นพิณเพียะก็แทบจะสาบสูญไปจากวิถีชีวิตของคนในล้านนามากว่า 50 ปีแล้ว ดังนั้นคนในปัจจุบันจึงเกือบไม่มีโอกาศที่จะได้รู้จักและเห็นการใช้งานของพิณชนิดนี้เลย

หลังจากหลักฐานต่างๆทั้งที่เป็นเอกสาร โบราณสถาน โบราณวัตถุรวมทั้งคำบอกเล่า ทำให้เราสามารถทราบถึงการนำพิณเพียะไปใช้งานในโอกาสต่างๆดังนี้

1. ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
2. ใช้เพื่อการบวงสรวงเทพเทวา
3. ใช้เป็นเครื่องบูชาเทพเจ้า
4. เพื่อการเฉลิมฉลองในโอกาสสำคัญ
5. เพื่อการขับกล่อมพระมหากษัตริย์และเจ้านาย
6. เพื่อความบันเทิงเริงรมย์ของชนชั้นสูง
7. ใช้แสดงฐานะและสถานภาพในสังคม
8. ใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงความสามารถในด้านการดนตรี
9. ใช้เป็นเครื่องมือในการหาคู่ครอง
10. ใช้เป็นเครื่องแก้เหงา
11. ใช้เป็นเพื่อนในยามเดินทาง

12. ใช้แสดงถึงช่วงเวลาในการพักผ่อนเช่นเดียวกับเครื่องดนตรีอื่นๆ